975
L'*enclusa*
(*ALDC*, VII, 1678. L'*enclusa*)

L'*enclusa* és un 'bloc d'acer que té la cara superior plana i composta d'una part quadrangular i una o dues parts triangulars, i damunt la qual es treballa el ferro incandescent a cops de martell o de mall'; el mot, doc. al s. XIII, deriva del llat. vg. *ĬNCLŪDĬNEM, var. del llat. cl. ĬNCŪDĬNEM (cf. it. *incudine*) per homonimització de ĬNCLŪDĔRE 'encastar, clavar a dins' a causa de l'enclavament del metall en el *piló* (117) que sustenta l'enclusa; el mot llat. és un der. de INCUS (INCŪDIS), procedent del verb CUDERE 'batre el ferro, forjar'. El llat. tardà *ĬNCLŪDĬNE(M), a través de *enclu*[ð]*en* i *enclu*[z]*e*(*n*), va donar *encluse* [*m.*] (cf. oc. ant. *encluge*, *enclutge*), passat a *enclusa* potser per influència del context amb l'article i l'obertura de *en-* > *an-* (*l'enclu*[z]*e*, *l'anclu*[z]*a*, i en cat. or., a més, per la neutralització de la vocal final); l'articulació *anclusa* en cat. occ. està força estesa, amb la var. *ancllusa* (*encllusa* 108 i *anquiusa* 108, aquesta amb vocalització de [ʎ]) de les poblacions pallareses, ribagorçanes i del Baix Cinca; *inclusa* 62, 83, 84, 137, 138, 161, 168 (i també *incrusa* 173) deu la *i* inicial a contextos com *la enclusa*, amb tancament de la *e* pel hiat. El rotacisme *-cl-* > *-cr-* (només un cas de *enclua* 80) és present en *encrusa* i la seva var., més estesa, *ancrusa* (var. *ancrosa* 144, *anclosa* 121, potser per hipercorrecció o per homonimització amb *closa*; *incrusa* 173; dim. *ancruseta* 185), que en mall. ha perdut la [z], donant *encrua* 74, 76 i, amb *i* antihiàtica, *encruia*, pèrdua afavorida per la posició de la sibilant darrere l'accent i també per una dissimilació de [ɾ]...[z], com dial. *bria* < *brisa*, dial. *greiol* < *gresol*, mall. *roegar* < *rosegar*; l'atracció de *cruia*, *llum de cruia* 'llum d'oli', podria haver actuat en el cas del mall. on *encruia* ja es doc. al s. XIV.

Una altra var., sobretot ross., d'encuny occità, és *encluja*, a voltes amb palatal africada (*enclutja* 7, 8/*anclutja* 91, i aquesta, ensordida, *enclutxa* 4, 6, 9, 11; una oscil·lació de [dʒ]/[tʃ] d'anada i tornada, que es dona sovint en ross., com *metxa*/*metja*, *borratxo*/*borratjo*, etc.; cf. Veny, 2016 i 2017 a). També *encluma* 5, 10, 13 (var. *encllum* 93/*anclum* 87, 94, del pallarès i ribagorçà) té a veure parcialment amb l'oc., veg. el fr. *enclume*, provinent d'un llat. merovingi INCLUMINE.

Són imputables a interferència *iunque* 138, 188, 190, pres del cast. *yunque*, i la seva catalanització *junc* 181.

La innovació puntual *cavallet* 170, dim. de *cavall* (< CABALLU), és una metàfora que designa l'enclusa recolzant-se ("cavalcant") sobre el seu soc de fusta.

Des d'un angle geolingüístic, cal notar l'absoluta presència del tipus *enclusa*, amb alguna modificació de procedència interna (*encrusa*, *encruia*) o bé externa (*encluja*, *encluma*). Recordem que així com el mall. *encruia* ja es doc. al s. XIV, el val. *encrusa*/*ancrusa*, avui força estès, coneixia la var. anterior, més etimològica, *enclusa* (des de C. Ros, 1764 a Martí Gadea, 1891).

Enclusa és l'únic mot normatiu des del *DOrt*, 1917.

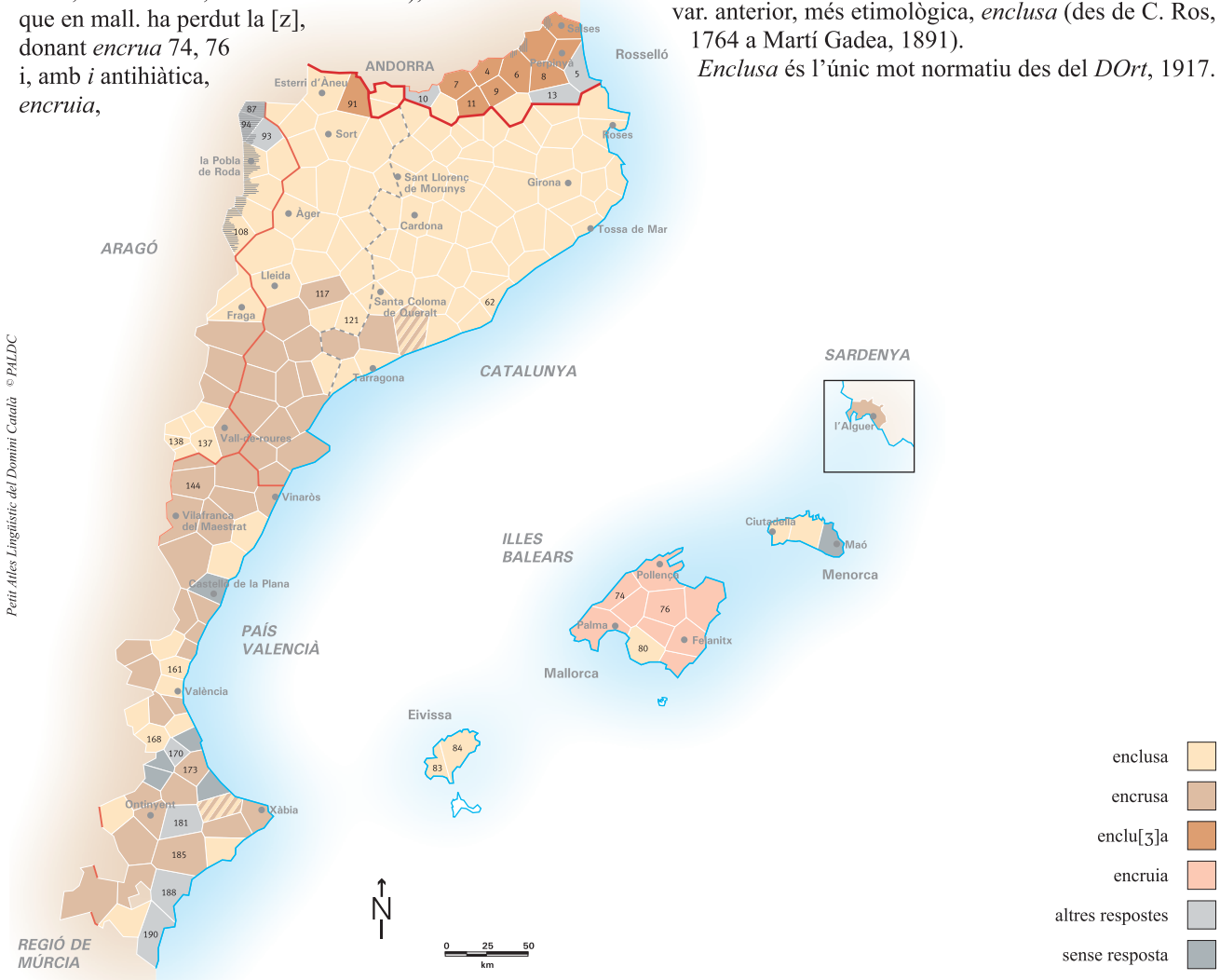

Petit Atles Lingüístic del Domini Català © PALDC